

ABDURRAHMAN NUREDDİN PAŞA

Abdulkerim ABDULKADİROĞLU*

Abdurrahman Nureddin Pasha

In this work, life, character, personality and services of Abdurrahman Nureddin Pasha who was in service in the last period of Ottoman Empire, have been examined. Abdurrahman Nureddin Pasha's contributions to Ottoman cultural life and his services as state officer in Kastamonu has been discussed with all aspects.

Keywords: Abdurrahman Nureddin Pasha, Ottomans, Pasha, Ottoman History.

Abdurrahman Nureddin Paşa Germiyanoğullarından Hacı Ali Paşa'nın oğludur. Hacı Ali Paşa, Kastamonu Valisi iken 25 Mayıs 1290 (1874) tarihinde vefat etmiş ve Kastamonu'da Şeyh Şa'bân-ı Velî Türbesi hazîresine defnedilmiştir. Dindarlığı ve doğruluğu ile tanınmış bir zât imiş. Kütahyalı Mühürdarzâde Şâir Nuri bu olay için;

Gûş edip târîh-i tâmmın söyledi Nuri
Cinâna eyledi rihlet bu yıl Hacı Ali Paşa

tarihini düşürmüştür.

Abdurrahman Nureddin Paşa, bilhassa Kastamonu'da adı ile anılan liseye izafeten Abdurrahman Paşa olarak Őöhret bulmuştur. Abdurrahman Paşa, kendisi gibi meşhur Sırrı Paşa'dan sonra bu Şehre vali olarak geldiği için, Şehrin ileri gelenlerinden bir heyet İnebolu'dan birini uğurlamış, diğerini ise karşılamıştır. Valinin Şehre gelişi 31 Aralık 1298 (1882) Cuma günüdür. Abdurrahman Paşa başbakanlığı (sadrızamlığı) bırakarak Kastamonu'ya vali olmuştur. İnebolu'ya

---

* Prof Dr , G Ő Gazı Eğitim Fakültesi

çıkıldığında yanında kâhyası, hususî kâtibi, aşçısı ve bütün aile fertleri bulunmaktadır Heyeti ile birlikte Inebolu'da bir gece kalmış, ertesi günü arabalarla, vilâyete hareket etmiştir 3 Ocak Pazartesi günü Valilik Fermanı okunmuştur Paşa mağrur, azamet sahibi ve heybetli bir kişiliğe sahiptir, fakat ilme ve irfana da düşkündür

Şehrin ileri gelen âlim ve şeyhlerinden olan Seyyid (Ahmed Hicâbî) Efendi'den Mesnevî okumak talebinde bulunan Abdurrahman Paşa, şeyhin tavsiyesi üzerine bu dersi talebesinden Ballıklızâde Ahmed Mâhîr Efendi'den okumuştur

Paşa ve babası Halvetî Tarikatı'na mensuplardır Bu sebeple cuma geceleri ve cuma günleri Şa'bân-ı Velî Tekkesi'ne gelmeyi, özellikle cuma namazından sonra babasının kabrını ziyâreti âdet edinmiştir

Abdurrahman Nureddin Paşa'yı genel hatlarıyla ve hayatının akışı içinde biraz daha yakından tanıyalım

Abdurrahman Nureddin Paşa, bir vücutta, bir arada, kolay bir şekilde bulunamayacak olan yaratılıştâ, Allah'ın verdiği güzelliklere ve özelliklere sahip biri idi Namus ve vıcdanı da beyaz sakalı gibi ak ve temiz idi Gerek bilgisi ve kültürünü artırmak gerekse üstlendiği memuriyet vazifesini hakkıyla yerine getirmek için gece gündüz demeden aralıksız çalışırdı, omrunu böylece tamamladı O, pâk ve nezih bir geçim yolu takip ederek paradan çok haysiyetini sevmiş ve her zaman korumuştur, âkılâne ve ârifâne hizmetler etmiştir. Kuvvetli bir hafızaya sahipti Bunye olarak ölçülü ve kuvvetli idi Ahlakı son derece sağlam, dindar ve inancı bütün biri idi İffet ve istikameti o derecede idi ki, bir şekilde kendisine muğber olanlar bile onun doğruluğunu inkar edemezlerdi. Bazılarının kibir ve azamet sahibi dedikleri onda sadece vekardan ibaretti Altmış yıla yakın memuriyet hayatında hep doğru ve durust olmayı, görevini eksiksiz yapmak için aşırı titizliği ve emrinde bulunanlara adaletle muamele etmeği şiar edinmişti Mukemmel derecede Arapça bilir, bu dilde okur ve konuşurdu. Defalarca Mesnevî'yı hatmettiği için Farsçası da iyi idi, hatta bu unlü eserin pek çok beyitini ezberine almıştı Kırk yaşını geçtikten sonra Fransızca'yı da iyi derecede öğrenmişti Aşırı satranç meraklısı idi Onun memuriyet hayatı ve dönemleri aşağıdadır.

Abdurrahman Nureddin Paşa'nın yetişme tarzı hem bilgi ve gorgüye hem de tecrübelerle dayanmaktadır ki, böylece her zaman aranan ve özlenen, imarcı, hak ve hukuka saygılı bir devlet adamı modeli ortaya çıkmaktadır Babası da vali olduğundan, memuriyetinin ilk yıllarında babasının yanında kethüdâlık ve divan katıplığı gibi görevlerde bulunarak bu işlerdeki tecrübesini kısa surede artırır. 1854 (1270)'de mîrulumerâlîk rütbesi verilir Değişik zamanlarda â`şâr işlerinde görevlendirilir Rusûmât meclisine devam eder 1863 (1279)'da Şumnu Kaymakamlığına, 1864 (1281)'de Varna Mutasarrıflığına inâbeten tayin olunur

1865 (1282) de mîrmîranlık rutbesi ve Uçuncü Rütbe Mecîdî Nişanı tevcih olunur 1867 (1288) de İkinci Rutbe Mecîdî Nişanı ile taltif edilir 1872 (1289) da vezirlik rütbesi verilir Aynı sene Prizren, 1873 (1290) da Tuna, 1874 (1291) de Ankara Valiliklerine tayin edilir 1875 (1291) de Birinci Rutbe Mecîdî Nişanı i'tâ olunur. 1875 (1291-92) de Bağdat Valiliğine ve ilâveten Altıncü Ordu Nezâretine atanır 1877 (1294) de Diyarbakır, 1879 (1296) da ikinci defa Bağdat Valiliği tahvil ve 1880 (1297) de azledilir

Son görevinden 35 000 kuruş maaş alırken, İstanbul'a geldiğinde 7 500 kuruş mazûliyet maaşı bağlanır 1881 (1298) de Nâfi'a işleri komisyonu a'zâlığına tayin ve aynı sene Birinci Rütbe Osmânî Nişanı i'tâ olunur

Bugunlerde bazı gelişmeler de kaydedilir Şöyle ki, Padişah tarafından Başvekalet teklif edilirse de bir arıza ile kabul edemeyeceğini bildirir Bu arızanın metni, her devirde örnek alınacak bir belge niteliğindedir Arızada öne sürdüğü hususlara rağmen 1882 (1299) da, 25000 kuruş maaşla Başvekalete getirilir Maaşının artırılması konusunda padişah irâdesi sâdir olursa da kabul etmeyerek, gözleri ve karınları doymayan bazı vekiller ile devlet ricaline benzemek istememesi ve kanaat göstermesi de, keza örnek alınacak ve bu konuda aç gözlülere düşündürecek boyutlu, onurlu bir harekettir

Bu derece haysiyetine düşkün, devletin âli menfaatlerini bizzat nefsinde yaşayarak savunan Paşa, Mısır meselesinden dolayı, orada asker sevkı konusunda padişahla aralarında ihtilaf çıkması üzerine Başvekalet görevinden ıstıfa eder, 1882 (1300) de ikinci defa Diyarbakır Valiliğine tayin edilirse de bundan vazgeçilerek 9 Safer 1300 (20 Aralık 1882) de Kastamonu Valiliğine değiştirilir Bu yazıda, ağırlıklı olarak bütün icraatlarıyla üzerinde durulan dönem, paşanın Kastamonu'da kaldığı sureyi içine almaktadır 1891 (1309) da Aydın Valiliğine tayin edilir ve aynı sene Murassa` Osmânî Nişanı verilir 1893 (1313) de boşalan Edirne Valiliğine değiştirilir ve Murassa` Mecîdî Nişanı ile Murassa` İmtiyaz Nişanı ihсан olunur 1895 (1315) de Adliye Nezâretine tayin edilir Sadrazam Halil Rifat Paşa'nın hastağılı esnasında, bu göreve vekâlet etmesi (27 Recep 1319 / 9 Kasım 1901) tebliğ olunur Sadrazamın vefatı üzerine, bu makama, kotu şöhretli bulunmayan birinin tayin edilerek kendisinin vekâlet görevinden affını talep eder Bu yazı da, onun gerçekten makam mevki düşkünü biri olmadığı gibi, üstlendiği işi hakkıyla yerine getiren ve devletin âli menfaatlerini devamlı düşünen bir karaktere sahip olduğunun delilidir Onun bu teklifini yanlış, hatta kasıtlı değerlendirenler olsa da, gerçek, paşanın kendi karakter çizgisinde gizlidir Takip eden aylarda, sadrazamlığı kabul etmesi için aşırı ısrar edilmesine, hatta teminat verilerek taahhüde bulunulmasına rağmen kabul etmemekte ısrarlı olması da, ince bir siyâset ve basîretin yanı sıra, bu mızacının ayrı bir örneğidir Günümüzde böylesi biri herhalde geri zekalılıkla itham olunur Aslında makamların gerçek sahipleri de bu karakterde kimselerdir, fakat onlar bütün gerçeklikleriyle

tanınmamışlardır. Aynı gün gece yarısında sonra gelen tezkirede (5 Şaban 1319 / 16 Kasım 1901) Selâm-ı Şâhâne ile taltif edilir.

Abdurrahman Nureddin Paşa 1908 (1326)'da emekliliğini ister. A'yân a'zâlığına tayin edilebileceği, oğlu vasıtasıyla bildirilirse de, mazeret göstererek kabul etmez. Maddî bir birikimi bulunmadığından ve ailesi kalabalık olduğu için emekli maaşı ile geçinemeyerek zarurete düşer. Oğlu Arif Hikmet Bey, Sultan Abdülhamid'in kızı Nâîle Sultan ile evlendi. Adliye Nâzirliğine kadar yükseldi. Daha sonra sürgünde iken yurtdışında vefat etti.

Abdurrahman Paşa son derece aktif bir validir. Bu yazıda, daha çok paşa hakkında anlatıla anlatıla tevâtürden bize kadar gelen ve mahalli yayınlara geçmiş olan ıcratları ile kişisel özellikleri üzerinde durulmuştur. Onun Kastamonu'da kaldığı süre içinde bir idareci olarak ilin kalkınması için yaptığı işler aşağıda sırası içinde verilmiştir:

O tarihte şehrin coğrafi sınırı, bugünkünden farklı olup, günümüzde çevre illerin hududuna giren bazı yerleşim merkezleri, o zaman Kastamonu'ya bağlı idiler. Onun zamanında başlatılan Kastamonu-İnebolu yolu, İnebolu Limanı, bu ilçedeki Hamidiye Camii, Medresesi, Mektebi ve hastane inşası üzerinde titizlikle durmuş; hatta İnebolu'ya giderek çalışmalara tam bir hız vermiştir. Maalesef, günümüzde Hamidiye Camii'nin kitabesinde bulunan Sultan Abdülhamid adının olduğu satır kazanmış olup okunmamaktadır.

Kastamonu'da gülyağı üretmeyi düşünmüş ve ilgili bakanlıktan fidanlık tahsisini istemiştir.

299 (1882-83) yılı Mart ayından itibaren Safranbolu ve Kargı ilçelerinde posta merkezleri kurulmuştur.

Şehirde fındık yetiştirilmesi işini planlanmış, Giresun'dan beş bin fındık fidanı getirtilerek mutasarrıflarla kazalara gönderilmiştir.

Kanunî vergiler dışında halktan yardım toplanmasının yasak olduğunu ve bu işe teşebbüs edenlerin kanunen cezalandırılmasını bütün mutasarrıflar ve kaymakamlardan emirle istemiştir.

Şehrin belediyesinde doktor bulunmaması sebebiyle acele bir doktorun gönderilmesini talep etmiş ve bu isteğinde muvaffak olmuştur.

Halkın çocuklarını okutmak için uzak yerlere göndermeleri işinden onları kurtarmak maksadıyla kurduğu maarif komisyonu, Askerî Rüştîye Mektebi'nin (Askerî Orta Okul) yapılmasına karar vermiş; 2 Mayıs 1299 (1883) tarihinde, bizzat temelini atmıştır.

İl dahilindeki memurların dün ve bugünkü hallerini tespit için beş kişiden meydana gelen bir Sicill-i Ahval Komisyonu kurmuştur.

5 Eylül 1299 (1883) tarihinde bir heyetle birlikte çalışmaları kontrol için İnebolu'ya gitmiş ve Sırrı Paşa tarafından tahsisatı alınan frengi hastahanesinin inşası için komisyon kurmuştur.

Paşa İnebolu'dan Sinop'a geçmiş, İçkale'de bir cezaevinin yapılması için keşif yaptırmıştır. Bu keşfe göre 16 büyük koğuş, hastahane, sanathâne, gardiyân evleri olmak üzere iki katlı kargir bir binanın yapılmasını karar altına almıştır.

Şehre geldiği ilk günlerde (11 Ocak 1299) beş sınıflı bir dâru'l-mu'allimîn (öğretmen okulu) açmak için teşebbüse geçerek nizamnâme yazdırmıştır. Buna göre ilk mektep ve köy muallimleri ile köy imam-hatipleri buradan yetiştirilecektir. Başkanlığında bir maarif komisyonu kurmuş ve lise binası ile halk evi binası önüne kadar boş arsadan, lisenin beş altı metre aşağısında, 23 Şubat 1884 günü Dâru'l- Mu'allimîn'in temel taşını attırılmış; aynı gün bir süre önce tamir edilmiş olan Saray Mektebi'nde, Dâru'l Müallimîn'i törenle 20 öğrenci ile öğrenime başlatmıştır.

Bartın-Safranbolu, Bolu-Ankara ve Ankara-Çankırı arası yolların yapılması için Kaymakamlara emirler vererek, amele (işçi) sevkiyatına nezaret etmelerini; yol ve köprü inşaatlarını sık sık teftiş etmelerini istemiş; ayrıca her yerin idare meclisi azâsından olan bir zâtın da bu kontrol işinde görevlendirilmesini emretmiştir.

O tarihe kadar şehir içinde bulunan cephanelikten, gelecekte bir tehlikenin ortaya çıkmaması için 31 Mayıs 1300 (1883) tarihinde cephaneliği kışla deresi üstünde yaptırmayı kararlaştırarak binanın temel taşını atmıştır.

Memlekete büyük bir saatin alınmasını karar altına aldırılmış ve hemen sipariş verdirmiştir. 26 Ağustos 1301 günü de şimdiki saat kulesinin inşasına başlanmıştır.

Tasavvur ettiği i'dâdî (lise) mektebinin açılması için şimdiki lise binasının plânlarını yaptırarak, Evkaf Muhasebecisi Neş'et Efendi başkanlığında dokuz kişilik bir komisyon teşkil etmiş ve inşaatına başlatmıştır.

Gölveren Gölü'nün ıslahı ile yanına bir hanın inşası için emirler vererek, gölden birkaç kış yerine bütün köylülerin istifade etmelerini sağlamıştır.

Çankırı'ya giderek orada bir i'dâdî mektebinin yapılması için emir vermiş; ayrıca Çankırı-Kastamonu arası yolun yaptırılması için amele sevkini mutasarrıfa bildirmiş; bu arada merkez mutasarrıfı ile Çankırı mutasarrıfının görev yerleri değiştirilmiştir.

Aralık 1301 ayında İnebolu'da çıkan büyük yangında çarşı tamamen yanmıştır. Paşa bu ilçemize gitmiş ve buraya gelecek gaz sandıklarını koymak için kasabanın uzağında bir yer olan Boyranaltı'ndaki gaz depolarının keşiflerini yaptırarak inşaatını başlatmıştır.

Bir yıl önce İskilip'e gitmiş ve orada mektepler açılması için emirler verdikten sonra ilçeye bir saat mesafede bulunan, yaklaşık bir dönümden fazla bir bataklığın kurutulması için faaliyet başlatmış. söz konusu bataklık bir sene zarfında tamamen kurutulmuştur

Babasının Taşkopru ilçesinde memuriyete tayini vesilesiyle şehre gelen Ebubekir Hâzım Bey'i Vilâyet Gazetesi muhabırlığı ile mektubî kalemi mumevizliğine tayin etmiştir

1302 (1884) yılı sonunda İ'dâdî Mektebi'nin inşası tamamlanmış ve müdürlüğüne Celal Bey tayin edilmiştir

Sinop'da müteaddid tesisler kurarken, diğer taraftan orada medfün Seyyid Bılâl Hazretleri'nin turbesinin tamirini başlatmıştır Bu tamir esnasında 93 adet gümüş para çıkmıştır Selçuklu dönemine ait olan bu paralardan birini kendisi almış. 92 adedini padişaha göndermiştir

Bu sene içinde Kastamonu'da ve çevre illerde kuraklık devam ettiğinden. Çankırı ve Bolu'ya kadar zahire gönderilerek oralar halkı açlıktan korunmuştur

İnebolu'ya giderek 25 Haziran 1303 (1885) tarihinde İnebolu Hükümet Konağı'nın temel taşını bizzat koymuş ve yangından sonra dükkân ve mağazaların yeni bir tarzda yapılması için plânlar çizdirmiştir

24 Teşrin-i evvel 1303 (1885) Pazar gecesi Küre'de büyük bir yangın olmuş; paşa bu felâketzedelere yardım için bir komisyon teşkil ettirmiş, bir de yardım defteri açtırmıştır

1302 (1884) Ocak ayında ahşap olan Kastamonu Hapishânesi ile yanındaki Jandarma Dairesi tamamen yanmış olduğundan, buraların yeniden yapılması için bir komisyon kurulmuş, gerekli tahsisat alınmış ve inşaat malzemesi tedârıkine gidilmiş, yeni cezaevi arsasının temellerini kazdırma işine başlanmıştır

25 Ocak 1303 (1885) baharında Devrekâni'ye gitmiş; Devrekâni-Seydiler ve Devrekâni-Kastamonu arası yolların âcilen yapılması için gerekli emirleri vermiştir

Vilayet Gazetesinin daha iyi çıkması için o zamanki matbaa müdürünü İstanbul'a göndererek, yeni makine ve hurûfat aldırması, 7 Mart 1304 (1887) gününden itibaren Kastamonu Gazetesi'nin güzel bir şekilde neşrine başlanmıştır.

Nisan 1304 (1887) ayı sonlarında Sanat Mektebi (ıslahhâne) için eski PTT binasının yanındaki binanın temel taşını attırması ve inşaata hız verdirmiştir Bu binanın yapılmasıyla Sanat Mektebi buraya nakledilmiştir Matbaadaki mürettıblık (dizgi) işinde öğrenciler çalıştırılmıştır Matbaa için yeni bir bina yaptırmayı tasavvur eden paşa, gazeteye abone tedariki için il dahilindeki bütün birimlere ulaştırılacak şekilde yazılar yazmış, bu suretle matbaanın gelirinde çoğalma

gorulmuştur Valinin ilden ayrılmasından önce, bulunduğu Cumhuriyet Alanı'nın açılması için yıktırılan kargır matbaa binası da paşanın himmetiyle yaptırılmış eserlerdendir

Ilgaz-Beşdeğirmenler arası yolun yapılması ve onarımı için binlerce amele sevk ettirmiş, kendisi de bu yol üzerinde tefişlerde bulunmuş, neticede söz konusu yol üç ay zarfında tamamen açılmış ve arabalarla nakliyata başlanmıştır

15 Eylül 1304 (1887) günü Safranbolu'da oldukça büyük bir yangın olmuş, mağdurlara vilâyetçe nakdî yardımlar yapılmıştır

Safranbolu'da kargır olarak yapılan 20 yataklı frengi hastahanesinin 3 Ekim 1304 (1887) 'te yapılan açılış toreninde paşa da hazır bulunmuştur

Bolu mutasarrıfının gayret ve faaliyetiyle inşasına başlanarak tamamlanan rîdâdî mektebinin (İsenin) 15 Kasım 1304 (1887)günü yapılan açılış toreninde keza paşa da bulunmuştur

Şehrin İnebolu yolu üzerinde (yanan kışla karşısı) bir kömür madeninin bulunduğu haberi kendisine ulaşan paşa, bunun keşfini yaptırmış, fakat işletmeye başlamadan şehirden ayrılmıştır

Yüksek fiyatla mal satanların cezalandırılması Şehrin bazı mahallerinde nüfuzlu kimselerin yüksek (fahiş) fiyatla zahire sattıklarını ve ağır faizlerle borç para verdiklerini haber alan paşa, böyleleri hakkında kanunî takibatın yapılmasını emretmiş, birkaç kişiyi yakalatarak cezalandırmış, ikinci bir emir vermiş ve bu emir Vilâyet Gazetesi'nde basılarak şikâyeti olanların durumu bildirmeleri istenmiştir

Paşanın gayret ve delâletiyle 1 Mart 1306 (1888) de şehirde Ziraat Bankası Şubesi açılmıştır

Şehrin dokumacılığının geçmişini bilen paşanın teşviki ile derhal bir Şirket-i İbtidâiyye kurularak, yetkili biri tayin edilmiş, aynı zamanda Sanat Mektebinde bir dokumacılık şubesi açılmıştır

Yangın sonrası yeniden yapılan İnebolu Hükümet Konağı'nın açılışı 15 6 1305 (1888) tarihinde yapılmış, paşa da bu merâsime katılmıştır

Paşanın, azametli ve gururlu görünüşüne, sert kişiliğine rağmen son derece kadirşinas yanı da vardır. Zaman zaman aralarında anlaşmazlıklar olan şehrin önde gelen âlim ve şeyhlerinden Seyyid Ahmed Hıcabî'nin kalb rahatsızlığına dûçar olması ve hastalığının ilerlemesi sebebiyle kendisine İnebolu'dan bir telgraf göndermiş, aynı gün (28 6 1305) cevabını almıştır Paşa ikinci bir telgraf daha göndererek kesh-ı âfiyetine duacı olduğunu bildirmiş ve helallik istemiştir Bu haberleşme ne kadar isabetli olmuş ki Seyyid Efendi 1 7 1305 (1888) Cumartesi günü dünyaya veda etmiştir.

Paşa, İnebolu'da rıhtım inşaatı için emirler verdikten sonra gelecek yolcuların haremlikli selâmlıklı olacak istirahatleri için bir de misafirhane yapılmasını emretmiştir.

Küre'de belediye, büyük saat için bir kule ve bir de ilk mektep ile haremlikli selâmlıklı bir misafirhânenin inşasına dair emirler vererek vilâyete dönmüştür.

Hakkıyla görev yapmasıyla ün salmış Ali Ağa (Örüzger Ali Ağa) Arabapazarı Merkez Karakolunda görevlidir. 31 Temmuz 1305 (1888) günü il halkından biri saklandığı yerden çıkarak oradan geçen Ali Ağa'ya bıçakla saldırarak onu öldürmüştür. Bu olayı haber alan paşa, 12 saat içinde katılı yakalatmış, ilk tahkikatı müteakip istinaf mahkemesine evrakını verdimiş; on gün içinde muhakemesi tamamlanmış ve katil hakkında îdam kararı verilmiştir.

Ağlı'da, o tarihlerde, pazar haftada bir kuruluyor ve dışarıdan gelen esnaf sergi açıyordu. Paşa, Sanat Mektebi'ne gelir olmak üzere buraya 100 dükkân yapılmasını kararlaştırmış ve 60 adedinin 30 Ekim'de inşasını başlatmıştır.

20.3.1306 (1888) günü Kargı ilçesinde büyük bir yangın zuhur etmiş; paşa bu felâketzedelere yardım için bir defter açtırarak oldukça büyük bir meblağ toplatmıştır.

20 Aralık 1306 (1888-89) da Şa'ban-ı Veli tekkesi şeyhi vefat etmiş olup oğlu küçük yaşta olduğundan, paşa Bolu'da şeyhlik yapan âlim ve şâir Şeyh İbrahim (Şevki) Efendi'yi merkez dergâhı Şeyhliğine tayin ettirmiştir.

Lisenin karşısında harap vaziyette bulunan askerlik binası yerine güzel bir binanın yapılması teşebbüsünde bulunarak, plânlarını yaptırmış; inşası emrini vererek ilk temel taşını kendi eliyle koymuştur.

5 Ağustos 1307 (1889) de Daday ilçesine giden paşa, devlet memurlarının medrese odalarında vazife görmelerine üzülmüş, bir hükümet konağı yapılması için halkı yardıma teşvik etmiş, konağın ilk temel taşını atarak inşaatı başlatmıştır. Ayrıca inşaatı devam eden bir ilk mektebin tamamlanması emrini de vermiştir.

Paşa, İnebolu'daki inşaatları incelemek üzere bu ilçeye gittiğinde 23 Eylül 1307 (1889) günü Aydın Valiliği'ne tayin edildiği bildirilmiştir. O sırada limana gelen Galata Vapuruyla İstanbul'a hareket etmiş; Mülkiye Mektebi'nde okuyan oğlu Arif Hikmet Bey o esnada Kastamonu'da bulunduğundan, İstanbul'a gitmek üzere o da şehirden ayrılmıştır.

Abdurrahman Paşa sadrazamlıktan ayrılarak Kastamonu Valiliği'ne gönderildiği için 25000 kuruş maaş ve 5000 kuruş da ayrıca mutfak masrafi tahsisatı almıştır.

Paşa, derin tecrübesi ve dirâyetiyle vilâyet idaresinde nüfuzlu insanların tahakkümünü kırmak için her türlü vasıtayı kullanmış ve memleketteki tahakküm zihniyetini kırmada başarılı olmuştur.

Kastamonulular tarafından paşanın çok sevilmesinin sebeplerinden birisi de onun imarçı bir vali olması ve haksızlığa uğrayanların haklarına sahip çıkmasıdır. Paşa nüfuzlu kimselerin halk üzerindeki tahakkümünü kırmak için halkla görüşmüş ve halka yaklaşmıştır. Azametli ve sert mizaçlı olmasına rağmen bu mütevazı hareketi halkın sevgisini cezbetmiştir. Paşanın ilk zamanlar sert görünümü üzerine, devrin şâirlerinden Azmî, bir şikâyetçinin dilekçesini yazarken, bilinen lakaplar yerine “kahametlü” kelimesini yazmış ve yazanın adının verilmemesini şikâyetçiden istemiştir. Paşa, dilekçeyi aldıktan sonra yazanı araştırmışsa da öğrenememiştir. Ancak dilekçe yazanların yazdıklarının arkasına imza etmelerini bir tamam ile bütün arzuhalcilere bildirmiştir.

Kastamonu’da Hükümet Binası’nın arkasındaki Coruk Deresi yamacında bulunan ünlü saat kulesini ve şehrin içinden geçerek Gokırmak’la birleşip sonra Kızılırmak’a karışan derenin iki kenarındaki bendleri de Abdurrahman Paşa yaptırmıştır.

Valiliği Sırasındaki Bazı Olaylar

O zaman nüfus nâzırının hasta olması hasebiyle, işlere başkâtip bakmaktadır. Bu dönemde bir kadına sahte nüfûs tezkiresi verilerek bununla tapu işi yapılmakta olduğu paşaya ihbar edilir. Bu işle memleket ileri gelenlerinden biri de ilgilidir. Paşa, başkâtibi huzûruna çağırarak ona ağır hakarete bulunmuş ve derhal hapsettirmiştir. Paşanın hakaretine tahammül edemeyen bu görevli, cezaevinde delirmiş ve bu suretle olay kapanmıştır.

Bu arada bir olay daha olur: Vilâyet mektûbî kaleminde bulunan bir diğer memur da, kendisine müracaat eden ve Samsun Valisine paşadan tavsiye olmasını isteyen kişiye, kendi kalem ile bir tavsiye mektubu yazarak paşanın imzasını taklid etmiştir. Samsun’a giden kişi, sahtece verilen tavsiyenin yardımıyla memuriyete tayin olunur. Samsun Valisi, paşaya, emirlerinizi yerine getirdim, şeklinde bir mektup yazar. Paşa mektubu alır almaz, Valiliğe yazılan tezkireyi derhal ister. İmzasının taklid edildiğini anlar anlamaz bu işi yapanı huzuruna çağırıp; tam bir öfke ve hiddetle söylenerek memuriyetine son verir ve mahkemeye sevk eder. Paşanın hakaretini nefesine yediremeyen bu memur delirir.

Abdurrahman Paşa Kastamonu ve civarında tahakküm etmek isteyen mütegalibelerin (zorba takımı, derebeyi) nüfuzunu kırmak için en şiddetli politikayı takip etmiştir. Onları salyangoza benzetir ve “Onlar güneşi gördüklerinde başlarını kaldırır; onlara sert davranmalıdır.” dermiş. Döneminde Taşköprü’de oturan beylerden (zenginlerden) biri, kocası asker olan bir hanımı almaya teşebbüs etmiş ve o da durumu kocasına bildirmiştir. Kocası vaziyeti

padıŝaha telgrafla haber vermiş. saraydan Abdurrahman Paşa'ya görev verilerek neticenin bildirilmesi yazılmıŝtır Paşa. Taşkopru Kaymakamı'ndan o kiŝinin derhal tevkif edilerek jandarma marifetiyle Kastamonu'ya gnderilmesini emretmiştir Bu hali fark eden ve ŝaŝkınlığa uğrayan kişi. vilayete getirildiğinde, idare meclisi toplantı halinde imıŝ Paşa o ŝahsın derhal içeriye getirilmesini emreder ve idare kâtibine ŝikâyetçının telgrafı ile padiŝahın emrini okuttuktan sonra. "A ham ! Devleti ve milleti korumak için hudut boylarında bekleyen bir askerın ailesine tecavuz elini uzatmaktan sıkılmıyor musun? Ben bu telgrafın cevabını yazmaktan utanıyorum Gel benim yerime otur. cevabı ver " sözleriyle elini masaya ŝiddetle vurmalarıyla. o kişi derhal yere göçmüŝ ve jandarmalar tarafından bileğinden tutularak kaldırıldığında ağzından ve burnundan kanlar akmağa baŝlamıŝ ve 24 saat içinde olmuştur

Her fânî gibi Abdurrahman Nureddin Paşa da takdir edilen ömrünü tamamlayarak irtihal etmiştir Onun vefatı ile ilgili olarak. yukarıda. Kastamonu'ya ilk geldiğinde kendisinden Mesnevî okuduğu münasebetiyle adı geöen Balıklızâde Ahmed Mahir Efendi'nin Hatıratı'nda bilgi vardır Neŝre hazırladığımız Hâtırat'ın 62 sıra numarasında kayıtlı bilgiyi aynen alıyoruz "Bugun Abdurrahman Paşa irtihal etmiştir Beni vasi tayin etmiş olduğundan. bir gün sonra fevkalâde bir ihtıfal ile kaldırılıp Fatih'e defin ve taraf-ı ŝahânedan 40 lira ihsan olunmuŝtur. 24 Ağustos 1328 (1910)" Paşanın vefat tarihi ile ilgili olarak önceki kaynaklarda geöen 7 Ağustos 1912 (23 şaban 1330) tarihi üzerinde durulmalıdır Ahmed Mahir Efendi'nin birinci derecede ŝahit olduğu bir olayda. ŝüphesiz ki Hatırat'ında verdiği tarih kesin olmalıdır l

Abdurrahman Nureddin Paşa'nın hayatında ve yaptıklarında günümüz idarecilerine olduğu kadar geleceğın idarecilerinin de örnek alacakları pek çok husus vardır Böyle değerli zâtların hayatlarının bilinmesi ve gelecek nesillere aktarılması lâzımdır Rûhu ŝâd. mekânı Cennet olsun

KAYNAKLAR

- Abdulkadiroğlu, Abdülkerim . *Güncel Yazılar*, Ankara, 1997, s. 610-611.
 Demircioğlu, Ziya . *Kastamonu Valileri 1881-1908* , Kastamonu 1973, s.13-38.
 Eski, Mustafa . *Kastamonu Valileri 1838-2000*. Ankara 2000, s.13-14 ve 24-35.
 İnal, Mahmud Kemal *Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar*.İstanbul, c 2, s.1320-1346
 Sicill-ı Ahvâl Özeti, Baŝbakanlık Devlet Arŝivleri/Osmanlı Arŝivi, İstanbul

1 Ahmed Mahir Efendi hakkında bkz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, "Ahmed Mahir Efendi'nin İstanbul Hayatı, Verdiği İcazetler ve Uç Eseri ile El Yazısı Hatıratı Üzerine Notlar", Ahmed Mahir Efendi (Balıklızade)" avını yazar, *Kültürümüzden Esintiler*, Ankara 1997, s. 471-490 ve 512-514